

ВИД у біології — сукупність особин, що характеризуються спадковою подібністю морфологічних, фізіологічних і біологічних ознак, у природних умовах вільно схрещуються між собою і займають певний ареал. Видову належність того чи іншого індивідууму визначають за сукупністю певних ознак — критеріями, за якими В. відрізняються один від одного.

Історично першим виник морфологічний критерій, який базується на тому, що всі особини одного В. мають низку спільних морфологічних ознак. Однак цей критерій не є абсолютним для визначення різних В., які морфологічно дуже подібні (напр., види-двійники у комарів, тлі, плоских червів, деяких гризунів, птахів тощо).

Генетичний критерій характеризується кількістю і структурою хромосом В., його специфічний каріотип. Кожному окремому В. властивий чітко визначений набір хромосом, їх індивідуальність, відмінність у нуклеотидному складі ДНК. Генетичний критерій В. досить стійкий, однак не є абсолютним, тому що у межах одного В. кількість та будова хромосом може змінюватися у результаті мутацій.

Фізіологічно-біохімічний критерій пов'язаний з біохімічними структурами, імунологічними реакціями, особливостями обміну речовин, фізіологічними процесами. Особини різних В. зазвичай не схрещуються між собою, хоча деякі з них можуть давати безплідних гібридів. Наявність мутаційної мінливості призводить до синтезу різноманітних специфічних білків і нуклеїнових кислот.

Географічний критерій визначається певним ареалом, що його займає В. у природі. Існують В. з розірваним ареалом і В. з дуже широким ареалом поширення (часто внаслідок людської діяльності). Різні В. можуть займати один ареал.

Екологічний критерій окреслений певними умовами та місцем існування В., його екологічною нішею. Різні В. також можуть існувати в одній екологічній ніші. На території поширення певного В. відбувається його взаємодія з іншими. Усі зазначені критерії не є абсолютними для встановлення видової самостійності будь-якого організму, для цього необхідний комплекс цих критеріїв.

Структурною одиницею В. є *популяція* — відносно ізольована сукупність особин одного В., які займають певну територію, відрізняються за генотипом і здатні вільно схрещуватися між собою. Кожна популяція входить до складу певного угруповання (*біогеоценозу*). Поширеність популяцій у природі пов'язана з умовами існування на тер., яку займає В., чим різноманітніші

умови існування, тим більша кількість популяцій, з яких він складається.

Зародження та розвиток наукового уявлення про вид

Вчення про вид — **ейдологія** (від грец. εἶδος — вид і λόγος — слово, вчення) — зароджувалося у глибокій давнині з виникненням потреби відрізняти групи подібних між собою рослин і тварин, зокрема тих, що відігравали важливу роль у житті людини. Вперше термін «вид» вжив Аристотель на позначення сукупності вихідних особин. 1693 англ. природознавець Дж. Рей першим дав наближене до сучасного визначення поняття «вид». На основі анатомо-фізіологічних ознак вчений створив класифікацію хребетних тварин, а також у праці «*Historia Plantarum*» («Історія рослин», 1686–1704) описав понад 18 тис. видів, згрупованих у 19 класів. Завдяки його працям, а також дослідженням швед. вченого К. Ліннея «*Systema Naturae*» («Система природи», 1735) та «*Species Plantarum*» («Види рослин», 1753) закладено основи сучасної систематики тваринного і рослинного світу. Об'єднавши близькі В. в роди, а подібні роди в ряди і класи, К. Лінней увів для позначення В. бінарну номенклатуру. Він стверджував, що В. — універсальні, дискретні й такі, що об'єктивно існують.

У 1-й пол. 19 ст. почали формуватися уявлення про мінливість В. у процесі розвитку живої природи, які завершилися появою еволюційної теорії Ч. Дарвіна після виходу у світ його праці «*On the Origin of Species by Means of Natural Selection*» («Походження видів шляхом природного добору», 1859). Одночасно з Ч. Дарвіном теорію природ. добору розробляв англ. натураліст А. Воллес, який дотримувався теорії еволюційного розвитку живої природи, однак вважав, що не всі В. рослин і тварин утворилися шляхом природ. добору.

До кін. 19 ст. було зібрано значний обсяг матеріалів з внутрішньовидової географічної мінливості та введено поняття «підвид». Збільшення кількості описаних В. та підвидів організмів (до серед. 20 ст. бл. 2 млн) призвело, з одного боку, до дроблення В. та до опису локальних форм як окремих В., з іншого боку — почали описувати у якості В. групи або ряди географічних рас (підвидів), пов'язаних родинними зв'язками. Внаслідок цього у систематиці з'явилися поняття «дрібних» (жорданони) та «великих» (ліннеони) В. Розрізняли монотипні та політипні (складені з низки підвидів) В.

У 30-х рр. 20 ст. започатковано вчення про мікроеволюцію, що призвело до перегляду основних визначень і концепцій у систематиці нижчих таксонів (див. *Видоутворення*). Сучасне уявлення про В. склалося лише в серед. 20 ст. завдяки появі синтетичної теорії

еволюції, відображеної у працях біологів [М. Вавилова](#), М. Тимофєєва-Ресовського, Е. Майра, [І. Шмальгаузена](#), [Ф. Добржанського](#).

Розрізняють В. алопатричні, що мають географічно розмежовані ареали, і симпатричні, ареали яких частково перекриваються або навіть співпадають. Алопатричність та симпатричність В. у більшості випадків пов'язані з умовами їх виникнення і з тим, яка форма ізоляції — територіальна чи біологічна — мала основне значення для утворення даного В. Майже всі В. політипні; ступінь їх політипії зростає з розширенням ареалу, а також залежить від різноманіття умов довкілля в окремих його частинах. Відомі т. зв. види-двійники, які здебільшого мають ареали, що перекриваються. Ймовірно, такі В. виникають внаслідок біологічної ізоляції.

Проблемним є визначення поняття «вид» у облігатно безстатевих (агамних), партеногенет. форм і у таких, що самозапліднюються. У таких випадках під В. розуміють групи подібних клонів або ліній, що характеризуються морфо-фізіолологічною подібністю, займають певний ареал і перебувають у відповідних стосунках з оточенням. Певні труднощі пов'язані також з порівняльною характеристикою сучасних та викопних В. У неонтології порівнюють одночасно наявні у просторі форми, тоді як у палеонтології цей процес ускладнюється неповнотою викопного матеріалу та проблемами визначення меж існування В. у часі. Тому в палеонтології для визначення поняття, еквівалентного В., науковцями запропоновано термін «**фратрія**».

Проблема В., розкриття природи та особливостей

видоутворення становлять одне з актуальних завдань теоретичної біології, зокрема еволюційного вчення. Ця проблема безпосередньо пов'язана з раціональним використанням ресурсів біосфери, з розв'язанням теоретичних і практичних завдань генетики та селекції, з опрацюванням раціональних заходів боротьби з інфекційними хворобами тощо.

Рекомендована література

1. Вавилов Н. И. Линнеевский вид как система // Тр. по прикладной ботанике, генетике и селекции. Ленинград, 1931. Т. 26, вып. 3;
2. Шмальгаузен И. И. Пути и закономерности эволюционного процесса. Москва; Ленинград, 1939;
3. Комаров В. Л. Учение о виде у растений. Москва; Ленинград, 1944;
4. Завадский К. М. Вид и видообразование. Ленинград, 1968;
5. Майр Э. Зоологический вид и эволюция / Пер. с англ. Москва, 1968;
6. Його ж. Популяции, виды и эволюция / Пер. с англ. Москва, 1974;
7. K. Petruszewicz. Osobnik, populacja, gatunek. Warszawa, 1978;
8. Кучерявий В. П. Екологія. Л., 2001;
9. Гродзинський Д. М., Шеляг-Сосонко Ю. Р. та ін. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні. К., 2001.

[М. М. Хомляк](#)

Бібліографічний опис:

Вид / М. М. Хомляк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-33936>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).